

N:o 260.

Af herr **C. A. Lindhagen**, *innefattande tillägg till motionen n:o 212 om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående vården af de till lappmarksbefolkningen upplåtna statsskogarne m. m.*

Uti en inom Andra Kammaren vid årets riksdag väckt motion, n:o 212, har undertecknad påyrkat ett öfvervägande, om hvilka åtgärder kunde vidtagas för upprätthållande af de ändamål, till hvilka skogarne i lappmarkerna blifvit af staten donerade åt lappmarksbefolkningen. Till ytterligare utveckling af motiveringen till detta yrkande anser jag mig böra anföra följande.

Såsom framhållits beslöto statsmakterna år 1873 att, med undantag för vissa områden, som afsattes för kronoparker, upplåta lappmarks-skogarne med äganderätt till hemman och nybyggen. Därvid gjordes dock som sagdt den begränsning, att skog till afsalu får tagas endast efter utsyning och ej mer än som kan med bevarande af skogens bestånd årligen afverkas. På detta sätt trodde man sig hafva vunnit å ena sidan »att bonden skulle af skogsbruket hafva en nödig befunnen biförtjänst då hans jordbruk slår fel» och å andra sidan »att skogen ej skulle sköflas och bonden ej blifva prisgifven åt skogsköpare».

Det artade sig dock icke så som man trodde. Genom att kronan afhände sig sin äganderätt afsade hon sig också makten att upprätthålla sina afsikter. Med otrolig snabbhet gick utvecklingen redan från första början åt motsatt håll. Bonden har helt och hållet blifvit prisgifven åt skogsköpare. Han äger vidare icke alls den tillämnade biförtjänsten af skogsbruket, då hans jordbruk slår fel. Ja, skogen har till och med trots utsyningstvängat kunnat i afsevärd omfattning sköflas, såsom närmare utvecklats i den förenämnda motionen.

I den mån skogsutdelningen eller den så kallade afvittringen fortgick från socken till socken förvärfvade nämligen skogsbolagen af

Bih. till Riksd. Prot. 1908. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 101 Häft. (N:o 260.) 1

bönderna för en ringa penning deras rätt till skogsutsyningen under vanligen femtio år. Man kan visserligen tycka, att en upplyst rättsskipning borde ej godkänt dylika förvärf, hvarigenom utsyningsrätten i strid med afvittringens ändamål gick ifrån jordens verkliga brukare. Men den svenska rättsskipningen har i dylika stycken alltid till det yttersta slagit vakt om det formella åskådningssättet. Förenämnda kontrakt förnyades ofta efter någon tid att gälla under femtio år från förnyandet. Särskildt efter antagandet af 1889 års lag, som inskränkte den medgifna upplåtelsetiden till tjugu år, skyndade man sig på många orter att, innan lagen från och med nästföljande år trädde i kraft, förlänga aftalen på längre tid än lagen medgaf. Sålunda uppläts exempelvis hösten 1889 allmänt af bönderna i Sorsele lappmarkssocken ånyo femtioårig rätt till utstämplingarna. Mycket vanligt var, att utstämplingsrättigheterna inköptes af bolagen på förhand, innan afvittringen ens påbörjats. Detta var ju ej något annat än ett äfventyrsaftal. Men administrationen lät äfven i dessa fall afvittringen gå i fullbordan, ehuru man visste, att ändamålet med densamma blef förfeladt.

Anledningarna till att de oerfarna bönderna på detta sätt råkade i fördärfvet äro påtagliga. Ovana att äga ett afsevärdt belopp kontanta penningar, blefvo de lätt frestade af anbuden. Man förstod ej heller hvad afvittringen innebar och ingen upplyste folket därom. Då därför bolagens lika skickliga som hänsynslösa ombud reste ikring och erbjödo bönderna kontanta medel, större än de någonsin innehaft på en gång, kunde det ej gå mer än på ett sätt. Det var också endast mera undantagsvis, som någon by eller en eustaka hemmansdel inom byarneingo behålla sin skog. Sålunda skonades en och annan mycket aflägsen belägen trakt, såsom var fallet med de invid Laiselfven i Arjepluogs socken ofvan odlingsgränsen belägna gårdarna, hvilka hafva kvar sin utstämplingsrätt. Belysande är att dessa undantagsfall i öfrigt synas ofta berott på, att bonden af egen erfarenhet söderifrån eller beresta anförvanners insiktsfulla råd kunnat förmå sig att motstå anbuden, trots det att dessa i dylika fall plägade enträget upprepas.

Jämsides med de femtioåriga upplåtelseerna af utstämplingsrätten och än mer såsom en följd af dessa framträdde bolagens äganderättsförvärf af själfva hemmanen. Redan lättheten att sälja var här en kraftigt verkande orsak. Inom kort hade de olika bolagen ordnat en fullständig administration af öfver- och underordnade tjänstemän, stationerade i socknarne och de förnämsta byarne. Dessas uppdrag var att utnyttja alla möjligheter, för att komma åt bondens hemman och hans skog; och på detta uppdrags rundliga fullgörande skulle

de äfven själfva förtjäna sina sporrar. Därför trugades bönderna med oafåtliga köpeanbud. Särskildt höllo sig bolagens ombud framme, när en boude veterligen befann sig i penningeförlägenhet eller hemmansägaren aflidit och skifte skulle äga rum mellan stärbhusdelägarne. Genom att bolagen ofta lämnade förskott i penningar och varor för kommande skogsarbete efter priser, som dikterades af bolagen, blefvo bönder också hemfallna åt bolagen såsom deras gäldenärer. Ett mycket verksamt medel var vidare att i tid och otid begära laga skifte. Ofta började en oskiftad bys exploatering för äganderättsförvärf med att bolaget inköpte exempelvis från en stärbhusdelägare någon liten del af ett hemman i byn. Därpå begärdes laga skifte med påföljd, att en hel del bönder utan motstånd sålde sina egendomar af fruktan för de i dessa trakter oerhörda skifteskostnaderna, till hvilkas bestridande de ej tilltrorde sig kunna skaffa medel särskildt när utstämplingsrätten afyttrats. Denna senare omständighet eller saknaden af utstämplingsrätt var för öfrigt den allmänna orsak, som mer än annat gynnade bolagsförvärfven. Genom upplåtelse af utstämplingsrätten voro nämligen bönderna för ett halft sekel beröfvade stödet af skogen, då naturligtvis den ringa köpeskillingen, utbetald till förste upplåtaren, snart smalt bort redan i dennes hand. Under tiden måste bönderna dock betala skatterna och som sagdt äfven skifteskostnaderna för hela hemmanet, den värdefullaste delen eller skogsmarken däri inberäknad. På detta sätt inträffade det att redan i början af år 1901 sågverksindustrien förvärfvat med äganderätt inom Norrbottens lappmark omkring 58 procent och inom Västerbottens lappmark inemot 40 procent af hemmantalet.

Under sådana förhållanden är det icke underligt, att ett stigande betryck och vid första missväxt verklig nöd skall uppkomma. De, som äga kvar utstämplingsrätten hafva medel att reda sig i missväxtår och äfven utvägar att genom jordbrukets upphjälpande förekomma missväxt eller mildra följderna däraf samt öka afkastningen genom nyodlingar. Men de bönder, som sålt sin utstämpling, liksom bolagsarrendatorerna sakna dessa medel och utvägar samt måste genom slit- samt arbete i skogarne till en numera ytterligt nedpressad aflöning söka skaffa sig de oundgängligaste kontanta medel. Det är till dessa kategorier af lappmarksbefolkningen, som ytterligare subventioner af allmänna medel alltjämt måste utgå, emedan en del rikt folk, bosatta i de större svenska städerna och i utlandet, ensamma såsom aktieägare eller lyckliga innehafvare af uppdrifna skogsköpeskillingar skumma grädden af kronans gåfva till lappmarksbefolkningen.

Hvar och en förstår, att ett undanröjande af dessa missför-

hållanden aldrig kan tillfredsställande ske utan genom undanröjandet af deras orsaker, nämligen bolagens jord- och skogsförvärf i dessa trakter. Att en sådan lösning i tidernas längd också skall med en naturlags makt tvinga sig fram på det ena eller andra sättet, därom kan man vara tämligen förvissad. I afvaktan på dessa utsikter är det dock statens plikt att under väntetiden bereda något slags skydd och rättvisa åt befolkningen samt i detta syfte tillse att på de vägar, som redan nu stå till buds, lappmarksskogarne komma att åtminstone i någon mån tillgodose sitt afsedda ändamål.

I detta syfte synas exempelvis följande åtgärder kunna komma under öfvervägande.

1) *Totalförbud mot bolagsförvärf.*

Enligt lagen den 4 maj 1906 får, som bekant, bolag fortfarande förvärfva en stor del af bland annat de återstående bondeskogarne i lappmarkerna. Den så kallade lagstiftaren har motiverat detta endast såsom en ursäkt för att han genom nämnda lag motsatt sig att bolagen finge taga alltsammans. Det var ju, hette det, dock åtskilligt som »fortfarande stod trävaruindustrien till buds». En dylik undfallenhet gentemot 1873 års beslut och befolkningens välförstådda intresse är föga ägnad att ingifva några höga tankar om vår nuvarande författnings förmåga att tillvarataga landets bästa. Frågan om ett sådant totalförbud framfördes förra riksdagen och antogs af Andra Kammaren. I år föreligger däremot ej något direkt yrkande därom. Man tröttnar till slut på alla fruktlösa försök.

I sammanhang härmed bör också öfvervägas, på hvad sätt man förekommas missbruk genom den ingalunda i sakens intresse bibehållna rätten för bolag att inköpa hemman på exekutiv auktion. Ett och annat dylikt missbruk uppgifves redan ha yppats. Äfven om detta ej än antagit någon afsevärdare utsträckning, kan det dock befaras, att i den mån tiden för utsyningsupplåtelseerna nalkas mot sitt slut många bolag kanske ej skola sky några medel för att åtkomma hemmanen, innan de åter få något värde i bondens hand.

Äfven rätten för enskilda skogsspekulanter att förvärfva jord i lappmarken bör tagas under öfvervägande. Den frågan beröres i en annan vid denna riksdag väckt motion.

2) *Ordinarie utsyningar.* Alldeles obestridligt borde vara, att staten ej bör, utöfver hvad afvittringsstadgan bjuder, åt bolagsintressena det vill säga för främmande ändamål göra några som helst obehöfliga medgifvanden, som kunna vara till nackdel för befolkningens rätt till skogarna.

Sålunda borde så kallade förskottsutsyningar aldrig beviljas annat än till förmån för lappmarksbefolkningen. Men beviljas ändock dylika utsyningar för att understödja eller rädda ett bolags affärer, måste det ske på villkor, att befolkningen beredes annan arbetsförtjänst i stället för den, som förloras för de år, utsyningarne erhållas i förskott. Af intresse är att domänstyrelsen uppställt just ett sådant villkor vid sin tillstyrkan under vissa förutsättningar af Nordiska trävarubolagets senaste begränsade framställning om en förskottsutsyning på sex år. En annan fråga är om säkerhet för ett dylikt villkors fullgörande kan erhållas, eller om det öfverhufvudtaget någonsin kommer att samvetsgrant utkrävas. Skall kontrollen öfverlämnas till vederbörande jägmästare eller annan administrativ myndighet, kommer ett bolag kanske att här liksom alltid finna vägar, på hvilka det kan med fördel draga sig ur spelet. Anmärkas bör till sist, att alla dispenser från 1873 års riksdagsbeslut, beviljade på administrativ väg med stöd af 1894 års administrativa skogsordning, måste anses såsom olagliga.

Riktigast vore emellertid, att under skäliga betingelser förklara alla öfverlätelser af utsyningrätter ogiltiga. De strida som sagdt helt och hållet mot afvittringsstadgarnas mening, och bonden har ej fått större rätt till skogen än som stadgan afsett och uttalat.

3) *Extra utsyningar af skogskapitalet.* Härom hänvisas till motive-
ringen i motionen. Det måste med skäl kunna ifrågasättas, huruvida ej äfven dessa utsyningar äro i och för sig olagliga, och detta i än högre grad än förskottsutsyningar. I hvarje fall ingår ingen ovillkorlig rätt till sådana extra utsyningar i den förfoganderätt öfver skogen, som enligt afvittringsstadgan tillagts hemmansägaren eller hans rättsinnehafvare. I den mån en sådan afverkning redan nu äger rum eller genom en blifvande lagstiftning i skogsvårdens intresse medgifves eller kanske rent af påbjudes, bör därför värdet af det afverkade, åtminstone i de fall att det eljest skulle tillfalla andra än lappmarksbefolkningen, afsättas till en särskild allmänningssfond till stöd för jordbruket å det hemman eller den trakt där afverkning ägt rum.

Nordiska trävarubolaget anförde i sin första ansökan, att utsyningen å bolagets hemman under senare tider utgjort ej mer än 22,500 träd om året. Den af domänstyrelsen förebragta utredningen har emellertid klargjort, att från bolagets hemman under de senaste tio åren med vederbörande jägmästares begifvande utan kontroll genom extra utsyningar uttagits för år räknat fem gånger större antal träd än det ofvan nämnda. Om en vanlig fattig stackare i obetydligaste omfattning gör sig skyldig till något dylikt, vet man nog hvad omdömet blir. När

åter ett större affärsföretag och kronans tjänstemän planera dylika affärer i stor skala, betecknas det i värsta fall som ett öfverskridande af författningarnas andemening. Rätteligen borde ett sådant förfarande så beifras, att vederbörande bolag, i detta fall kanske främst förenämnda bolags företrädare i äganderätten, ålades återställa till statsverket och befolkningen hvad det obehörigen tillskansat sig samt vederbörande tjänstemän åtalades för tjänsteförseelse.

En allmän undersökning af dessa missbruk är tydligen särdeles påkallad och tillika erfordras uppenbarligen uttryckliga stadganden, som reglera lappmarksskogarnas användning icke blott ur forstlig utan jämväl ur social synpunkt.

4) *Rättvis fördelning af utskylderna.* Ett af lappmarksbönderna särdeles öfverklagadt förhållande är, att de ensamma skola betala alla utskylder för hela hemmanet, under det bolaget, hvilket såsom innehafvare af utstämplingsrätten uppbär hemmanets största afkastning, är befriadt från utskylderna. Isynnerhet är vägtungan orimligt tryckande på många ställen. Hvad detta ännu länge kan betyda för bönderna inses lätt, då man besinnar, att såsom ofvan angifvits exempelvis Sorselebönderna få igen sina utstämplingsrättigheter först år 1939. Huru skall en själfständig jordbrukande befolkning kunna hålla ut så länge i dessa trakter? Den strypes naturligtvis till döds, om ej snar hjälp bringas från statsmakterna. »Naturligtvis går det bakut med bönderna», yttrade också en bolagsfaktor i Sorsele till mig. På min fråga, hvad som vore att göra, svarade han endast, att däröfver hade han ej reflekterat. Ett skyndsamt påbud, som lägger större delen af utskylderna för lappmarkshemmanen på innehafvaren af utstämplingsrätten, är en af de angelägnaste och tillika mest rättmätiga åtgärderna.

Enahanda lindring borde skäligen tillkomma bolagens betungade arrendatorer. Den nu framlagda arrendelagen för Norrland går istället en motsatt väg. Till skillnad från förra årets regeringsförslag förordas nu, att arrendatorerna skola vidkännas äfven den ökning i skatt, som under arrendetiden kan för dem oväntadt uppkomma genom förhöjning i skogsfastigheternas taxeringsvärden.

5) *Skiftesförhållandena.* Såsom förut framhållits har skiftesväsendet i olika afseenden verksamt bidragit till, att lappmarksskogarna och deras afkastning frångått folket.

Sålunda borde det ej vara tillätet, att obegränsadt skiftesvitsord får utöfvas af ägaren till en så liten hemmansdel, att därå ej skulle kunna idkas själfständigt jordbruk och ej heller af sådan delägare, hvilken, utan att själf vara jordbrukare, önskar åstadkomma ett skifte i syften, som

äro för jordbruket främmande. Detta anmärktes redan af Norrlands-kommittén, men kommer säkerligen aldrig att beaktas, då det ej berör juridiska eller tekniska frågor.

Särdeles upprörande är det förhållande, att lappmarksbönder, som äro beröfvade sin utstämplingsrätt, skola, som ofvan erinrats, vidkännas hela skifteskostnaden. Detta bör, om något, gäldas af skogsafkastningen. Det måste därför ofördröjligen stadgas, att, när denna senare uppbäres af annan än bonden, skall skogsafkastningens innehafvare ensam eller till väsentlig del vidkännas dessa extra ordinarie utgifter, såvida ej statsverket vill träda emellan.

Missförhållandet med de stora greppen i skogskapitalet, som uttagandet af skogslikviderna vid laga skiften utgör, har förut berörts. Detta sker icke blott i strid med de för lappmarken gällande skogsvårdsföreskrifter utan åsidosätter också skogarnas tillämnade sociala uppgift. Uti en förra året i Andra Kammarén väckt motion (n:o 170) yrkades därför, jämte ändrade bestämmelser i allmänhet om ståndskogslikvider vid laga skiften och hemmansklyfningar, tillika att dylika likvider i lappmarkerna, som hitintills ägt rum eller till äfventyrs ej kunna framdeles undgås, måtte ordnas på angifvet sätt till fördel för bönderna, åt hvilka skogen blifvit gifven. Detta angifna sätt var att dessa likvider böra rättvisligen tillfalla jordägaren, åtminstone i den mån de ej fördelas såsom ordinarie utstämpling. Dessa likviders afsättande till allmänningssfonder har förut jämväl ifrågasatts. Uti den af berörda motion föranledda riksdagsskrifvelses kläm uteslöts emellertid all antydning på frågans sociala innebörd. Den kommitté, som för närvarande sysslar med omarbetning af skiftesstadgan och jämväl fått nämnda riksdagsskrifvelse till sig öfverlämnad, lär icke heller, enligt hvad blifvit upplýst, komma att befatta sig med ifrågavarande sida af saken.

I nära sammanhang med skiftesväsendet står angelägenheten att bilda, utom skogsmedelsfonder, jämväl sockenallmänningar, hvarigenom skogen bevaras åt befolkningen. Dylika allmänningar kommo ej till stånd i Västerbottens lappmarker, ehuru fråga därom väcktes vid afvittringens början. Bolagen läto nämligen genom utskickade förmå bönderna att motsätta sig saken. Man intalade dem, att de skulle få för små hemskiften, gå miste om sin betesrätt eller drabbas af ansvar för ett beslut därom, enär de redan sålt utstämplingsrätten till bolagen o. s. v. Med dylikt tal fördes bönderna bakom ljuset. Regeringen förstod ej heller att den hade både rätt och plikt att helt enkelt dekretera saken. Först på sista tiden kom man underfund därmed.

Norrlandskommittén fäste uppmärksamhet på angelägenheten af sockenallmänningars bildande, men kommittén tilltrrodde sig ej att ens i motiven göra ett uttalande om, att den yttersta utvägen för att nå detta mål obestriddigen vore expropriation. Det må omnämnas, att i Baden i Tyskland bildades efter 1848 års revolution för hvarje socken en skogsallmänning genom utbrytning af mark från skogarne, som ägdes af stora jordägare, och detta skedde i viss mån genom expropriation.

6) *Särskildt skogsbeskattning.* Då, som sagdt, den behållna afkastningen af skogen går bort från lappmarkerna i stället för att, såsom meningen varit, stanna inom desamma, utgör detta en talande anledning till ett öfvervägande, om ej en extra beskattning af denna inkomst, när den går i främmande händer, borde kunna äga rum. De medel, som härigenom inflöte, borde då afsättas till allmänningsfonder, hvilkas afkastning finge användas till understöd för jordens odlande, till hjälp vid missväxt o. s. v.

Med de antydda åtgärderna har, som sagdt, endast exempelvis riktats uppmärksamhet på några utvägar, som redan under nuvarande förhållanden kunna ifrågasättas, för att upprätthålla lappmarksskogarnas vid afvittringen afsedda ändamål. Det bör anmärkas att de vid denna riksdag framförda förslagen om en arrende- och en häfdelag för norrländsk bolagsjord äfven ha sin betydelse för de lappländska skogstrakternas utnyttjande i befolkningens intresse för jordbruksändamål. Förbättrade kommunikationer äro också ett särdeles viktigt villkor för att befolkningen skall kunna draga nytta af de smulor från det stora arfvet, som man kan rädda åt densamma.

Med åberopande af det nu anförda hemställer jag,

att vid pröfningen af den inom Andra Kammar-
ren väckta motionen n:o 212 äfven måtte beaktas de
synpunkter, som ofvan utvecklats.

Stockholm den 17 mars 1908.

Carl Lindhagen.